

Den enkeltfaglige eksamen i Kultur- og Samfundsfag

Eksempler og overvejelser fra det sydfynske, med ekskurs til det østjyske

Af Kirsten Falkesgaard Slot, Svendborg
Gymnasium og Jesper Østergaard,
Aarhus HF og VUC

Overvejelser om bilagsmaterialet

I starten af januar havde jeg fornøjelsen af 24 elever til den enkeltfaglige KS-eksamen i religion og jeg havde håbet, måske ligefrem forventet, at jeg kunne anvende noget af mit – og kollegers store skatkammer af eksamenstekster til religion på C-niveau på STX eller materiale fra tidligere tiders KS-sæt.

Det kunne jeg ikke – det gjorde jeg i hvert fald ikke!

Det var der flere grunde til. For det første fordi jeg fandt, at det var svært at lave spørgsmål, der passede ind i læreplanens krav ”problemerorienterede” krav, hvis jeg kun havde én tekst – også selv om det var en af de supergode; konversionsberetninger, fortællingen om at være muslim i Danmark eller en klassisk tekst om Samsara. Der er ikke nødvendigvis noget særligt *problem* i sådan en tekst, og det kan blive temmelig søgt at skrive det frem i et spørgsmål til tekster, hvor vi egentlig gerne bare vil have en klassisk, god, faglig tekstanalyse. Altså blev fokus på at finde 2 tekster til hvert eksamenssæt.

For det andet blev længden en udfordring. Med en stak tekster fra STX, hvor vi på Svendborg Gymnasium i årevis har eksamineret med 24 minutters forberedelse (dvs. 1300 anslag), så var én tekst alt for kort, 2 lige det korteste og 3 en mosaik, der nok ikke ville fungere optimalt. De gamle eksamenstekster fra KS var ofte for lange eller for ”klippede til” efter historie og samfundsfag – så de blev også valgt fra.

Altså startede jeg forfra og enkelte steder brugte jeg en eller 2 af mine ”gamle” tekster – ofte de klassiske tekster, der blev kombineret med en moderne tilgang til eller fortolkning af religiøsitet, billeder, filmklip, statistik osv.

Overvejelser om de problemorienterede spørgsmål

Søger man hjælp i vejledningen til Kultur- og samfundsfag kan man måske undre sig over formuleringerne i afsnittet om prøveformen i religion C, fordi der gives eksempler dels på problemstillinger (Hvilke forskellige opfattelser af islam...) og dels opgaveformuleringer (Diskuter med inddragelse af sharia...)

Man kan mene, at det virker lidt rodet eller uklart, men i min optik er det netop for at give den enkelte lærer eller skole mulighed for at stille spørgsmålene, sådan som det passer ind i den måde, den enkelte klasse er undervist på. Fagkonsulent Christian Vollmond har flere gange betonet, at tanken bag spørgsmålene er, at de skal kunne fungere som støtte til eleverne i eksamenssituationen og hvis de skal det, så skal de nødvendigvis følge den skabelon eller formel, som eleverne er vant til fra den daglige undervisning. Jeg arbejder til hverdag både med "Dagens spørgsmål" – som gerne skal samle hele timen, men naturligvis også med et hav af arbejdsspørgsmål og opgaver til materialet. Disse kan have alle mulige udformninger – og derfor er jeg også glad for, at jeg i eksamenssituationen både kan stille meget specifikke spørgsmål – og også give eleverne en opgave i form af fx en diskussion eller en vurdering.

Det lyder jo nemt og gennemtænkt, men det var faktisk temmelig svært at lave de problemorienterede spørgsmål og jeg brugte tid, på at overveje; Er dette det rigtige spørgsmål til disse tekster? Passer mine spørgsmål nu til det, vi har lavet i undervisningen? Forstår eleverne, hvad jeg mener, når jeg skriver sådan? Er der "kød nok" i, at jeg "kun" beder dem om at diskutere et enkelt udsagn? Ville eleverne langt hellere tale om noget andet i netop disse to tekster? Er opgaven for stor til eleverne – kan de nå at svare på det, jeg beder dem om?

Min gode censor meldte heldigvis tilbage med gode kommentarer til materiale og spørgsmål, og vi havde et fint samarbejde og fik diskuteret materialet både før og under eksaminationen.

3 forskellige eksempler på spørgsmål og materiale.

Eksempel 1: Islam

Jeg har i mine 13 eksamenssæt anvendt 2 videoklip, og med de nye regler for elevernes mulighed for netadgang skal det ikke være nogen hemmelighed, at dette viste sig at være lidt af en udfordring. Som historielærer har jeg i årevis bare udleveret et link til eleverne – også i eksamenssituationer (og det kan man naturligvis godt diskutere), men nu skal materialet udleveres og tilgås via et USBstik, eller på anden vis – uden netadgang. Det kræver nogle overvejelser omkring tid, dels i lærerens forberedelse og dels i trækningsøjeblikket, for man er nødt til at sikre sig, at eleven kan både åbne, høre og arbejde i klippet før man forlader dem i forberedelsen – og hvad nu, hvis en computer bryder sammen?

Og derudover kræver det overvejelser i forhold til eksamenssituationen, for hvordan skal man råde dem til at anvende materialet? At skrive de citater eller iagttagelser fra klippet, som de vil lægge vægt på ned, eller bruge eksaminationstid på at hoppe frem og tilbage i en filmsekvens? Det kan således blive et spørgsmål om tekniske færdigheder – eller mangel på samme og de overvejelser skal man have gjort sig – og øvet med eleverne, inden eksamen.

Jeg rådede mine elever til det første – altså at skrive ned og være meget præcise og i spørgsmålet herunder om konversion fungerede det fint, jeg er dog klar over, at ved klip, hvor ritualer, stemninger eller materialitet er væsentligt, kunne det modsatte være den bedste ide.

Eksempel 1:

EMNE: KULTURMØDER - ISLAM

Spørgsmål til materialet:

- Bestem kort materialets genre, forfatter, tid og sted.
- Forklar forløbet i Eva Niensens konversion, idet du bruger Rambos konversionsmodel og relevant viden om konversion.
- Undersøg hvilke forskellige opfattelser af identitet, der kommer til udtryk i de to bilag?
- Diskuter hvorfor islam kan virke som løsningen i Eva Niensens liv.

Materiale:

Bilag 1:

Jeg er dansk etnisk konvertit. 2.58 min (vedlagt på USB)

https://www.youtube.com/watch?v=EALqRY_uvsw

Bilag 2:

Blog: Forbyd børn at konvertere til islam

Af: Jesper Holm Frederiksen

<https://konservativreaktion.blogs.berlingske.dk/2017/08/09/forbyd-boern-at-konvertere-til-islam/>

2.58 minutter + 2537 anslag

Eksempel 2: Etik

Samtlige af mine eksamenssæt indledes med formuleringen: Bestem kort materialets genre, forfatter, tid og sted. Jeg er opmærksom på, at det ikke er med i vejledningens eksempler, men jeg betegner det som elevernes mulighed for lige at høre deres egen stemme i eksamenssituationen og dermed føle kontrol over situationen.

EMNE: ETIK

- Bestem kort materialets genre, forfatter, tid og sted.
- Hvilke udfordringer står hhv. Danske Regioner overfor ifølge bilag 1 og Oliver med familie i bilag 2?
- Vurder det etiske dilemma, der rejses i bilagene, idet du inddrager klassiske etiske positioner og diskuter de udfordringer, der er i forholdet mellem teknologi og økonomi.

Materiale:**Bilag 1:**

Information. 30. april 2018. Stephanie Lohse: Danske Regioner: »Vi skal turde sige nej, når prisen for medicin langt overstiger lægemidlets merværdi«

<https://www.information.dk/debat/2018/04/danske-regioner-turde-sige-nej-naar-prisen-medicin-langt-overstiger-laegemidlets-merværdi>

Bilag 2:

Olivers hjemmeside: »Hvad er jeg værd?«

<https://hvaderjegvaerd.dk/familier/oliver/>
4735 anslag

Eksempel 3: Buddhismisme

Sættet her er blevet til på baggrund af den interne flerfaglige prøve, hvor vi i flere tilfælde oplevede, at eleverne nok kunne læse og forstå – og også lave relevante problemstillinger til det trukne materiale, men at de kom noget på glatis, når vi spurgte ind til specifikke ting i de enkelte fag. Således havde vi sæt om kulturmøder i Danmark, hvor eleverne var noget blanke på islams 5 søjler eller Koranens betydning for muslimer og derfor var jeg opsat på, at få klassisk materiale ind i den enkeltfaglige prøve.

EMNE: BUDDHISME**Spørgsmål til materialet:**

- Bestem kort materialets genre, forfatter, tid og sted.
- Hvordan kan man forstå og fortolke bilag 1 i en klassisk buddhistisk sammenhæng?
- Hvilke udfordringer står den senmoderne dansker overfor i forhold til religion og livsførelse – og hvorfor - ifølge Morten Thomsen Højsgaard i bilag 2?
- Diskuter sætningen *”Det lyder så tillokkende, men jeg tror ikke på projektet”*, hvad er tillokkende og hvilket projekt er det, Morten Thomsen Højsgaard ikke tror på?

Materiale:**Bilag 1: Den ottefoldige vej.**

Fra samlingen af klassiske buddhistiske tekster: Samyutta-Nikaya IV v. 251-252
F. Møller Kristensen Tekster til buddhismen, Gyldendal, 1980, s. 78-79

Bilag 2: Google-buddhisten er landet (Uddrag)

Mette Højbjerg, Politiken, 29.10.2011
3677 anslag

Det er også i dette sæt, at jeg havde overvejet grundigt om diskussionsopgaven holdt vand – ville den kun appellere til den stærke elev, der kunne gennemskue

mine tanker i teksten – eller ville den elev, der var mere udfordret i forhold til tekstlæsning også kunne bruge det fornuftigt? Sættet blev trukket af 2 elever i klassen og vi oplevede, at opgaven fungerede for dem begge – på forskelligt niveau.

Overvejelser fremadrettet

KS eksamener hos os faldt hhv. før og efter jul og som jeg antyder flere steder, så oplevede jeg betænkelige tilstande i forbindelse med tidsforbruget til denne eksamen. En del kan naturligvis tilskrives, at det er første omgang, men jeg er vitterligt bekymret for den enormt skæve arbejdsbelastning de nye læreplaner resulterer i – i mit tilfælde oplevet på en skole, hvor vi både har STX og HF.

På den positive "tids-side" skal nævnes, at eleverne til den enkeltfaglige eksamen oplevede, at de faktisk havde tid til at forberede eksamen – modsat den flerfaglige prøve, der lå i en uge, hvor de nok havde fri på selve prøvedagen, men ellers havde fuldt skema. Ligeledes finder jeg, at spørgsmålene vitterligt hjalp især de mest udfordrede elever, fordi de vidste hvad de skulle og forsøgte at gøre det.

Den enkeltfaglige prøveform er jeg godt tilfreds med, spørgsmålene fungerer godt til HF-eleverne og med disse synes jeg, at jeg i samarbejde med censor fik rigtig godt styr på, at dette er en eksamen i religion C – som stiller andre krav og har et andet indhold end den religion C eksamen, mange af os har erfaring med på STX.

Kirsten Falkesgaard Slot

Problemer i det problemorienterede ...?

Artiklen har var tænkt som et samlet bidrag, der skulle afspejle at der var samlede erfaringer af enkeltfaglig KS-eksamen på tværs af geografi. Der er bestemt erfaringer i Kirstens indlæg, der deles på Aarhus HF og VUC, men da vi i den østjyske faggruppe diskuterede de afsluttede eksaminere, endte vi med at bruge noget tid på at diskutere "det problemorienterede" i spørgsmålene. Derfor vil jeg helt kort nævne, at jeg langt hen ad vejen deler de sydfynske erfaringer, og her blot prøve at stille lidt skarpt "problemet".

Hvor svært kan det være ...?

Det er et problem – eller nu hedder det vel en udfordring? – at lave spørgsmålene med tilpas sværhedsgrad. For fagligt svage elever kan spørgsmålene være en rigtig god støtte. Svarer de på spørgsmålene, så siger de i det mindste noget rigtigt, eller i hvert fald noget om det ønskede emne. Men hvordan stiller vi problemorienterede spørgsmål, der ikke koreograferer besvarelserne i så høj grad, at vi reelt ikke ser, hvad eleverne kan? Samtidig er det en overvejelse, om rigtige svar på lette spørgsmål nederste eller midterst på taksonomien kan give en topkarakter? Med andre ord, flere af mine kolleger gav udtryk for, at problemorienterede spørgsmål sætter taksonomien i et lidt andet lys. Jeg oplevede da også, både som eksaminator og som censor, at eleverne i mindre grad sammenlignede det givne fænomen

eller emne med andre religioner. I højere grad anvendte de viden fra historie og/eller samfundsfag. Skal der så tages højde for det i spørgsmålene? Jeg ved det ikke, men kan i parentes supplere med, at det er samme erfaring jeg har fra enkeltfaglig eksamen i geografi, hvor biologi og kemi også ret hurtig kom i spil i besvarelserne.

En af mine kolleger oplevede som censor, at det redegørende spørgsmål var meget generelt, som "redegør for sharia", hvilket kunne sætte eleverne godt i gang, men som sjældent lod dem komme tæt ned i teksten (se nedenfor) eller særligt højt på taksonomien.

Hvad er problemet?

Det kan nogle gange være lidt uklart, hvad der udgør et problem. Er det et problem, "hvordan etik kommer til udtryk i Matt. 5?" eller er det kun et problem, når det formuleres som en spænding: "hvordan står etik i Matt 5 i modsætning til etik i GT?"? Begge eksempler er tænkte, det peger på, at nogle problemstillinger ikke er særligt tekstnære, og jeg er med på, at den gode besvarelse inddrager passager og citater fra Matt. 5. Men, sat på spidsen, så kan eleverne blive eksamineret mere i at besvare problemorienterede spørgsmål og sætte problemstillinger i kontekst, det det at kunne læse, analysere og fremlægge en tekst, et billede eller andet bilagsmateriale. Det er også udmærket. De dygtige elever kan kontekstualisere, de fagligt usikre kan i mere eller mindre omfang snakke udenom eller henover teksten og gå direkte til problemet. I hvert fald syntes jeg, at det har fungeret bedst, når der i spørgsmålene er et ekspliciteret anker til teksterne, billederne osv. Så giver man eleverne mulighed for at behandle tekstnære problemer og samtidig sætte det i en større problemorienteret kontekst.

I relation hertil, så fungerede to bilag, hvor et var tekst og et andet billede (jeg prøvede ikke video på USB) ofte godt. Eleverne fik mulighed for at vise forskellige evner, og se eventuelle ligheder, forskelle og sammenhænge mellem bilag. Det samme spørgsmål kan derfor med fordel ønskes besvaret ud fra forskellige bilag.

Vær (for)beredt!

En times forberedelse er god tid, og jeg blev ofte positivt overrasket over, hvor meget de kunne nå i løbet af en time. Måske havde jeg været for forsigtig i mine forventninger, men jeg havde frygtet, at nogle elever simpelthen ikke ville nå at komme omkring alle bilag og spørgsmål. Det gjorde de. Til gengæld tog det sjældent mere end fem minutter at fremlægge, særligt hvis bilagene kun blev inddraget overfladisk. Det peger på det problem – ups, nej, udfordring – som jeg beskrev ovenfor, at spørgsmålene eksplicit skal forankre besvarelserne i teksterne, men også til en problemstilling, som måske nok ligger uden for selve eksamen. I min undervisning har jeg lagt mere op til den fællesfaglige eksamen end til den enkeltfaglige. De er derfor gode til at arbejde med en problemstilling over en længere periode, men ikke helt så gode til at aktivere deres viden på kort tid. Jeg lover at gøre det bedre næste gang, og nogen af jer har måske også hjælp af min note: husk at indtænke kravene til enkeltfaglig eksamen i den daglige undervisning!

Jesper Østergaard